

Aan den lijve

In zijn laatste levensjaar, toen Vincent van Gogh (1853-1890) opgenomen was in Saint-Rémy, liet hij zich, bij gebrek aan modellen, inspireren door bijbelse voorstellingen van Rembrandt ('De opwekking van Lazarus') en van Delacroix (een Pietà en De barmhartige Samaritaan).

We zien de bekende personen uit de gelijkenis van Jezus afgebeeld. Links ligt de geopende geldkist. De priester en de leviet zien we hun weg vervolgen. De leviet lijkt lezend voorbij te gaan aan het beroofde slachtoffer langs de kant van de weg.

Centraal staat de Samaritaan. Hij draagt sloffen en zijn kleding is okergeel. Dat is opvallend. Die kleur is volgens mij bij Van Gogh vaak een verwijzing naar het transcendente, naar het goddelijke licht dat in onze wereld kan oplichten. Juist de Samaritaan straalt dit licht uit en daarbij moet ik denken aan een gedachte van de joodse filosoof Emmanuel Levinas, dat de Eeuwige in de gestalte van een vreemde ander kan verschijnen als ik langs de kant van de weg lig.

Het verhaal van de barmhartige Samaritaan levert ons geen algemene inzichten over naastenliefde. Jezus ontkracht juist de beginvraag van de wetgeleerde die een algemene theorie hoopt te krijgen. Jezus vertelt in plaats daarvan een verhaal waarin iedereen een eigen rol speelt en waarin er tevens een perspectiefwisseling plaatsvindt. De naaste is iemand die er onverwacht en ongedacht voor jou is als jij in de berm van het leven ligt. En die naaste kan ook je vijand zijn, of iemand die jij eng, vreemd of anders vindt.

Van Gogh voegt daar nog iets aan toe met dit schilderij. Hij laat zien dat naaste worden ook inspanning vergt en lichamelijke nabijheid. Het beeld zindert van lichamelijke inspanning. We zien die Samaritaan dragen en torsen. We zien dat dit kracht kost. Zwaar werk. Hij bezwijkt bijna onder de fysieke last. Het zien van de ander, het aanraken, verbinden, het oprichten en ondersteunen van een lichaam, het geduldige verzorgen van de lelijke wonden (*traumata*), het wordt allemaal zo uitgebeeld dat je het met handen kunt tasten. Dat maakt dit verhaal ook tot 'een lijfelijk verhaal' (preek van Frits de Lange over Lukas 10:25-37).

Wie zorg geeft en wie zorg ontvangt, voelt en ondergaat dat aan den lijve.

Daar had Van Gogh oog voor. En daarmee opent hij onze ogen ... <

Vincent van Gogh, 'De barmhartige Samaritaan', olieverf op doek, gedateerd 1890 >

